

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ (1871-1913)

Загородня Алла Анатоліївна
доктор педагогічних наук, доцент
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна
ORCID0000-0003-2418-1670

Анотація. У контексті історичного дослідження проблема просвітництва посідає чи не одне з найважливіших питань. Діяльність просвітництва чітко простежується видатною українською поетесою, яка не могла обминути тих важливих і наболілих питань в галузі освіти і виховання, які висувалися прогресивною інтелігенцією за її життя. Висвітлено надзвичайно цінні думки про особистість народного вчителя і те, що у своїх творах Леся Українка гостро критикувала всіх, хто перешкоджав розвитку народної освіти, правильному навчанню і вихованню дітей і молоді. Доведено, що поетеса боролася за навчання українських дітей в школах їх рідною мовою.

Ключові слова: Леся Українка, рідна мова, народний вчитель, розвиток народної освіти, навчання українських дітей, рідна мова.

Леся Українка – Лариса Петрівна Косач – Квітка (1871-1913) – поетеса, драматург, прозаїк, перекладач, публіцист, громадський діяч. Народилася у Новограді-Волинському, у родині дружніх та доброзичливих простих людей. Доля Лесі Українки була з дитячих років не завидною. Їх було шестеро в родині – 2 сина і 4 дочки. Батьки прагнули дати дітям хорошу освіту, особливо дбали про навчання Лесі, яка у 12 років важко захворіла, не мала змоги відвідувати школу і навчалася вдома.

У 1889 році Леся Українка переїхала до Києва. На початку 90-х років у неї формувалася світогляд, зростала художня майстерність. Леся високо

оцінювала роль освіти й виховання у побудові нового життя. Її турбувало питання із щодо організації шкіл для народу.

Ознайомившись із з педагогічними творами К. Ушинського, Х. Алчевської, І. Франка, М. Драгоманова Леся Українка ґрунтовно проаналізувала діяльність тогочасної школи, давала слушні поради з питань освіти подругам-вчителькам М. Биковській, А. Макаровій.

Аналіз просвітницької діяльності Лесі Українки свідчить, що поетеса підносила роль загальноосвітньої школи, торувала висхідний шлях всебічного розвитку особистості, розгортала велику культурно-просвітницьку діяльність серед широких верств населення. Так, наприклад, у нарисі “Школа” Леся виступала проти злочинної політики царизму, що була спрямована на пригноблення учителів та учнів; показала занепад початкової школи на Волині, нестерпні злидні вчительки тієї школи. Зазначимо, що Л. Українка активно займалася питанням освіти дорослих – наполягала на організації колективних читань для народу. З цією метою у неї був складений каталог видань для таких читань.

З літературних джерел та аналізу праць Лесі Українки стало відомо, що основою педагогічних переконань Лесі, життєдайним джерелом її думок та ідей була народна мудрість. Саме на ґрунті кращих традицій народної педагогіки просвітителька розв’язувала важливі проблеми освіти і виховання. Етнопедагогіка українського народу орієнтувала її на виховання у дітей безмежної любові до батьківщини, до рідних, поваги до старших, сердечної чуйності до трудового люду.

Найціннішим маємо виділити те, що поетеса, як справжній просвітитель високо цінувала у народній педагогіці традиції розумної любові батьків до дітей, гуманного ставлення до них, використання у формуванні особистості скарбів рідного слова. Природу Леся Українка розглядала як джерело пізнання та мислення, яскраво виражала її красу і незвичайність.

Вона завжди жила з народом, вслухалася у його пісні, поринала в його думи й помисли, черпала звідти виражені народною мудрістю ефективні засоби

виховання. Її прагнення – це правило життя Лесі Українки - служити своєму народові, справі його освіти, соціального й культурного прогресу. Як стверджують науковці «Світогляд Лесі Українки - це своєрідне, але дієве поєднання як філософії екзистенціалізму, так і здавалось би, несумісної філософії позитивізму. Екзистенціалізм спонукав до пошуку глибинних первнів національної ідеї у суспільному та персональному полі. Позитивізм давав мотивацію перетворювати ідеї у практичні вольові імпульси. Позитивістська формула вчитися описувати предмети, а не тільки пізнавати, впливала на пошуки нових форм літературної діяльності. Не менш важливою була позитивістська теза конкретизувати наміри філософських пошуків чіткою метою, відкидаючи хирляві абстрактні бажання мислити про світ в найглобальніших масштабах. Леся Українка надала цій рекомендації практичного завдання - в політичних програмах конкретно визначати необхідні соціальні переміни, які полегшать життя конкретній людині, конкретній соціальній групі» [1, с. 312].

Леся Українка вимагала конкретних дієвих вимог щодо полегшення матеріального становища та активізації освітньої і культурної діяльності рідною мовою. Її праці «Політика і етика», «Утопія в белетристиці», «Державницький лад» та «Джон Мільтон» показали високий рівень інтелектуальної кваліфікації при аналізі загальноєвропейських та власне українських соціально-економічних та політичних проблем. Леся Українка, за свій короткий шлях, написала досить багато поем, повістей, оповідань, п'єс та публіцистичних статей, які мають велике пізнавальне й виховне значення. У своїх творах вона гостро критикувала всіх, хто перешкодив розвитку народної освіти, правильному навчанню і вихованню дітей і молоді.

У ході дослідження нами було встановлено, що Леся Українка, як просвітителька не залишила розгорнутого викладу своїх педагогічних поглядів, але її освітньо-виховна діяльність розвивалась за чітко визначеними положеннями просвітництва. Адже поетеса мала справжній природній педагогічний дар і керувалася у своїй роботі високими загальнолюдськими

ідеалами. Вона мріяла про той час, коли замість непроглядної темряви в країні з'являться справжні народні школи, рідне слово й освічені українські люди.

І, на сьогодні педагогічні, філософські, соціально-етичні погляди Л. Українки стали значним внеском у царині становлення українського шкільництва, теорії та практики навчання і виховання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Держко І. Леся Українка як філософ-будитель. Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/34998/2/VNPK_INA_2021_Derzhko_I-Lesia_Ukrainka_yak_filosof_310-313.pdf
2. Українка Л. Публікації, статті, дослідження // К., Вид-во АН УРСР, 1954. – С. 219.
3. Українка Л. Твори: У 12 т. – К., 1978. – Т. 9. – С. 172.